SEMA KARAKELLE

GELİŞİM ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU-3

Sempozyum Programı ve Özet Kitapçığı

16 - 18 EKİM 2026

16 Ekim 2026, Hasdal Mezarlığı, İstanbul

17–18 Ekim 2026, Çevrimiçi Oturumlar

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ

Sempozyum Daveti

Değerli Bilim İnsanları, Araştırmacılar ve Öğrenciler,

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü olarak, kıymetli hocamız Sema Karakelle'nin adını ve bilimsel mirasını yaşatmak üzere düzenlediğimiz Sema Karakelle Gelişim Araştırmaları Sempozyumu'nun üçüncüsünde yeniden bir araya geliyoruz.

III. Sema Karakelle Gelişim Araştırmaları Sempozyumu, 16 Ekim 2026 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Psikoloji Müzesi'nde yüz yüze, 17–18 Ekim 2026 tarihlerinde çevrimiçi olarak gerçekleştirilecektir.

Geçtiğimiz yıl 30 bildirinin sunulduğu ve 130'un üzerinde katılımcının yer aldığı sempozyumda, gelişim psikolojisinin tarihsel ve kuramsal meselelerinden güncel araştırma alanlarına uzanan geniş bir tartışma zemini oluştu. Bu yıl da gelişimsel psikolojinin teori, yöntem ve uygulama boyutlarını farklı araştırma gelenekleriyle birlikte ele alan çalışmalara yer vermek istiyoruz.

Çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlanma çalışmalarının yanı sıra bilişsel, sosyal, duygusal ve dil gelişimi; kültür, eğitim, ölçme ve değerlendirme; gelişim bilimleriyle temas eden disiplinlerarası araştırmalar sempozyumun kapsamı içindedir. Psikolojinin farklı alt alanlarından ve komşu disiplinlerden gelecek katkılara da açığız.

Sempozyum kapsamında sunulan çalışmalar arasından tam metin olarak değerlendirilmek istenen araştırmalar için geçen yıl başlatılan Psikoloji Çalışmaları iş birliğinin bu yıl da sürdürülmesi planlanmaktadır. Tam metinler Sempozyum Bilim Kurulu tarafından ön değerlendirmeye alınacak, uygun bulunan çalışmalar dergi editörlüğüne iletilecektir. Yayın kararı derginin editöryal ve hakemlik süreçleri sonunda verilecektir.

Özet gönderimleri 25 Ağustos–25 Eylül 2026 tarihleri arasında alınacak, sonuçlar 5 Ekim 2026 tarihinde ilan edilecek ve sempozyum özet kitapçığı 10 Ekim 2026 tarihinde yayımlanacaktır.

Araştırmalarınızı ve tartışmalarınızı bu yılda sempozyuma taşımanızı bekliyor, 16–17–18 Ekim 2026 tarihlerinde sizleri aramızda görmekten mutluluk duyuyoruz.

Saygılarımızla,
Düzenleme Kurulu adına
Tolga Yıldız

III. Sema Karakelle Gelişim Araştırmaları Sempozyumu

16-17-18 Ekim 2026

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Pınar Ünsal Bayrakçı
Prof. Dr. Sevda Bulduk
Prof. Dr. Sevim Cesur
Prof. Dr. Özlem Sertel Berk
Prof. Dr. İlknur Özalp Türetgen
Dr. Öğr. Üyesi Tolga Yıldız

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Sevda Bulduk, İstanbul
Prof. Dr. Tevfika İkiz, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem Sertel Berk, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Sevim Cesur, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. İlknur Özalp Türetgen, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Nuran Aydemir, İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Seda Saraç, Bahçeşehir Üniversitesi
Doç. Dr. Göklem Tekdemir, İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. İrem Erdem Atak, İstanbul Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Tolga Yıldız, İstanbul Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zehra Ertuğrul Yaşar, Yalova Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Arzu Çırpan Kantarcıoğlu, Bursa Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Şükrü Aydın, Selçuk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Yeşilyaprak, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Bilim Kurulu (devam)

Dr. Öğr. Üyesi Esra Demirkan, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Duygu Akyüz, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Figen Eroğlu Ada, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Deniz Atalay Ata, İstanbul Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Bengi Düşgör, İstanbul Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nermin Taşkale, İstanbul Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Esin Temeloğlu Şen, İstanbul Üniversitesi
Dr. Bilge Göz Çengelli, İstanbul Üniversitesi
Dr. Ezgi Acun, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Dr. Sinem Hayali Emir, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Dr. Şule Pala Sağlam, Anadolu Üniversitesi
Dr. Sevcan Ayaş Köksal, İstanbul
Dr. Özgün Kızıldağ, Antalya
Dr. Betül Sağlam, İstanbul

Koordinasyon Kurulu

Arş. Gör. Nurhan Can, İstanbul Üniversitesi (n.can@istanbul.edu.tr)
Arş. Gör. Elif Orakçı, İstanbul Üniversitesi (elif.orakci@istanbul.edu.tr)
Arş. Gör. Ezgican Meral, Maltepe Üniversitesi (ezgicanmeral@maltepe.edu.tr)
Arş. Gör. Pınar Karataş, İstanbul Gedik Üniversitesi (pinarkaratas@ogr.iu.edu.tr)
Uzm. Psk. İrem Özer (irembuselay.ozer@ogr.iu.edu.tr)
Arş. Gör. Betül İset, Türk Alman Üniversitesi (betul.iset@tau.edu.tr)
Arş. Gör. F. Zülal Pireli, Marmara Üniversitesi (zulal.pireli@marmara.edu.tr)

16 Ekim 2026 Cuma

Sema Karakelle’yi Anma

11:00-14:00

Sema Karakelle’nin Hasdal Mezarlığı’ndaki mezarı başında anma programı.

Adres: Hasdal Mezarlığı, Kemerburgaz Yolu, Hasdal, Eyüpsultan / İstanbul.

Toplu taşıma: M11 hattındaki Hasdal-Üniversite istasyonu ile İETT’nin Hasdal Metro durağı kullanılabilir. Hasdal Metro durağından 48, 50G ve TM4 hatları geçmektedir; H-2 hattı da Hasdal üzerinden hizmet vermektedir.

17 Ekim 2026 Cumartesi - Çevrimiçi Sözel Bildiriler

Saat	Bildiri Başlığı	Yazar(lar)
10:30-11:00	**Çocuklarda Yalan Söyleme Eğilimi ve Empati Eğilimi Arasındaki İlişki**	Nisanur Yaman, Asiye Gamze Özer, İrem Aygar
11:00-11:30	**Erken Çocukluk Döneminde Yürütücü İşlevlerin Gelişimi: Sosyodemografik Bir Bakış**	Eda Önoğlu Yıldırım, Fatma Sude Çelebi, Erin Ecem Eroğlu, Hazal Memiş, Jedediah Wilfred Papas Allen
11:30-12:00	**Ebeveyn Katılımında Anne-Baba Farklılıkları: Okul Öncesi Dönemde Ebeveyn Katılımının Sosyodemografik Belirleyicileri**	Güleycan Akgöz
12:00-12:30	**Sürenin Ötesinde: Erken Çocuklukta Dijital Yatıştırmanın Düzenleyici İşlevi ve İlişkisel Maliyeti**	Sezin Andiç, Fırat Başbuğ
	12:30-13:30 Öğle Arası	
13:30-14:00	**Yapay Zekâ Çağında Epistemik Kalibrasyon: Çocukların İnsan ve Yapay Bilgi Kaynaklarına Yönelik Seçici Güveninin Gelişimsel Dönüşümü**	Liya Nur Cingöz
14:00-14:30	**Beliren Yetişkinlikte Dijital Benlik: Sosyal Görünüş Kaygısı, Sosyal Medya Kullanımı ve Koşulsuz Kendini Kabul Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi**	Nehir Ersoy, Berfin Özdemir, Kağan Yücel, Elif Üzümcü
14:30-15:00	**Üniversite Öğrencilerinde Öz-Düzenleme Becerileri ile Dijital Bağımlılık Arasındaki İlişkide Bilişsel Aşırı Yüklenmenin Moderatör Rolü**	Hamit Mert Yurttaş, Esra Yıldız, Esra Muslu, Gülçin Karadeniz
15:00-15:30	**Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumu İle Flört Şiddeti Algısı Arasındaki İlişkide Algılanan Helikopter Ebeveynliğin Moderatör Etkisinin İncelenmesi**	Duygu Akyüz, Ayşe Naz Kolay, Ecrin Nur Tüylüoğlu, Zehra Tümay Çalışkan

18 Ekim 2026 Pazar - Çevrimiçi Sözel Bildiriler

Saat	Bildiri Başlığı	Yazar(lar)
10:30-11:00	**Ergen Romantik İlişkilerinin Mikrosistemik Kaynakları: Biyoekolojik Bir Perspektif**	İpek Salman, Aylin Koçak
11:00-11:30	**Zihindeki Öteki: İç Konuşmaya Vygotskyen ve Evrimsel Bir Yaklaşım**	Selvinaz Çınar Parlak
11:30-12:00	**Nöroçeşitliliğe İlişkin Mitler ve Otizmde Zihin Kuramı Varsayımına Eleştirel Bir Bakış**	Elif Baştan
12:00-12:30	**Ahlaki Gelişim ve Psikopatoloji Literatürünün Bibliyometrik Analizi**	Esra Kamacı, Fatma Nur Gün, Gülsüm Çakır, Burcu Uysal
	12:30-13:30 Öğle Arası	
13:30-14:00	**Spor Bir "Yabancı Ortam" Olabilir mi? Bağlanma Sisteminin Rekabetçi Spordaki Dinamik İşleyişi**	Elif Balıkçı Atarbay
14:00-14:30	**Bağlanma Yönelimleri ve Takım İçi Ağ Konumları: Bir Üniversite Kadın Voleybol Takımında Sosyal Ağ Analizi**	Elif Balıkçı Atarbay
14:30-15:00	**Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Risk Alma ile Yaratıcı Davranış Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**	Pınar Karataş, Sude Nur Deniz, Mustafa Karabulut, Cansu M. Şentürk, Semanur Duman, Kerem Aydın
15:00-15:30	**Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerde Öznel İyi Oluşun Yordayıcısı Olarak Yaşamda Anlamın Varlığı**	Yasemin Yeşilyaprak, Aleyna Aşur, Elvan Yazgan, Mervenur Akyol, Nurhayat Turan
15:30-16:00	**Yaşlı Yetişkinliği Yeniden Düşünmek: Kayıplar, Kazanımlar ve Telafi Edici Mekanizmalar**	Nurhan Can, Ezgi Acun

Bildiri Listesi

1. Çocuklarda Yalan Söyleme Eğilimi ve Empati Eğilimi Arasındaki İlişki

Nisanur Yaman, Asiye Gamze Özer, İrem Aygar

2. Erken Çocukluk Döneminde Yürütücü İşlevlerin Gelişimi: Sosyodemografik Bir Bakış

Eda Önoğlu Yıldırım, Fatma Sude Çelebi, Erin Ecem Eroğlu, Hazal Memiş, Jedediah Wilfred Papas Allen

3. Ebeveyn Katılımında Anne-Baba Farklılıkları: Okul Öncesi Dönemde Ebeveyn Katılımının Sosyodemografik Belirleyicileri

Güleycan Akgöz

4. Sürenin Ötesinde: Erken Çocuklukta Dijital Yatıştırmanın Düzenleyici İşlevi ve İlişkisel Maliyeti

Sezin Andiç, Fırat Başbuğ

5. Yapay Zekâ Çağında Epistemik Kalibrasyon: Çocukların İnsan ve Yapay Bilgi Kaynaklarına Yönelik Seçici Güveninin Gelişimsel Dönüşümü

Liya Nur Cingöz

6. Beliren Yetişkinlikte Dijital Benlik: Sosyal Görünüş Kaygısı, Sosyal Medya Kullanımı ve Koşulsuz Kendini Kabul Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Nehir Ersoy, Berfin Özdemir, Kağan Yücel, Elif Üzümcü

7. Üniversite Öğrencilerinde Öz-Düzenleme Becerileri ile Dijital Bağımlılık Arasındaki İlişkide Bilişsel Aşırı Yüklenmenin Moderatör Rolü

Hamit Mert Yurttaş, Esra Yıldız, Esra Muslu, Gülçin Karadeniz

8. Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumu İle Flört Şiddeti Algısı Arasındaki İlişkide Algılanan Helikopter Ebeveynliğin Moderatör Etkisinin İncelenmesi

Duygu Akyüz, Ayşe Naz Kolay, Ecrin Nur Tüylüoğlu, Zehra Tümay Çalışkan

9. Ergen Romantik İlişkilerinin Mikrosistemik Kaynakları: Biyoekolojik Bir Perspektif

İpek Salman, Aylin Koçak

10. Zihindeki Öteki: İç Konuşmaya Vygotskyen ve Evrimsel Bir Yaklaşım

Selvinaz Çınar Parlak

11. Nöroçeşitliliğe İlişkin Mitler ve Otizmde Zihin Kuramı Varsayımına Eleştirel Bir Bakış

Elif Baştan

12. Ahlaki Gelişim ve Psikopatoloji Literatürünün Bibliyometrik Analizi

Esra Kamacı, Fatma Nur Gün, Gülsüm Çakır, Burcu Uysal

13. Spor Bir "Yabancı Ortam" Olabilir mi? Bağlanma Sisteminin Rekabetçi Spordaki Dinamik İşleyişi

Elif Balıkçı Atarbay

14. Bağlanma Yönelimleri ve Takım İçi Ağ Konumları: Bir Üniversite Kadın Voleybol Takımında Sosyal Ağ Analizi

Elif Balıkçı Atarbay

15. Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Risk Alma ile Yaratıcı Davranış Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Pınar Karataş, Sude Nur Deniz, Mustafa Karabulut, Cansu M. Şentürk, Semanur Duman, Kerem Aydın

16. Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerde Öznel İyi Oluşun Yordayıcısı Olarak Yaşamda Anlamın Varlığı

Yasemin Yeşilyaprak, Aleyna Aşur, Elvan Yazgan, Mervenur Akyol, Nurhayat Turan

17. Yaşlı Yetişkinliği Yeniden Düşünmek: Kayıplar, Kazanımlar ve Telafi Edici Mekanizmalar

Nurhan Can, Ezgi Acun

Çocuklarda Yalan Söyleme Eğilimi ve Empati Eğilimi Arasındaki İlişki

Nisanur Yaman, Asiye Gamze Özer, İrem Aygar — *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi*

Yalan, Türk Dil Kurumuna göre ‘’gerçeğe uymayan söz’’ şeklinde tanımlanmıştır. Araştırmalara göre çocuklar erken yaşlarda başkalarına zarar vermeyen ve kolay tespit edilebilen yalanlar söylemektedir. Yaş ilerledikçe, yalan söylemenin sosyal ortamlarda yararlı bir strateji olabileceğinin farkına varıp uyum sağlamak için de yalan söylemeye başvurabilirler. Bu nedenle çocuklarda yalan konusunu çalışırken yalanın türünü de çalışmaya dahil etmek çok önemlidir.

Empati ise çocuklar için dünyayı anlamlandırma konusunda önemli bir role sahiptir. Literatürde daha önce yapılan araştırmalarda empati sadece duygusal zekanın bir alt boyutu olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda araştırmanın amacı empatiyi başlı başına bir değişken olarak ele alıp yalan söyleme değişkeni ile arasında bir ilişki olup olmadığını incelemektir.

Araştırma bir TÜBİTAK-2209A projesidir ve gerekli tüm etik izinler Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Etik Kurulundan alınarak hem öğrencilere hem de velilere yönelik iki ayrı Onam Formu imzalatılmıştır.

Araştırmanın örneklemi 147 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin %66, 67’si (n = 98) kız, %33, 33’ü (n = 49) erkektir; %37, 42’si (n = 55) 6. sınıf, %31, 97’si (n = 47) 7. sınıf ve %30, 61’sı (n = 45) 8. sınıftır. Öğrencilere yalan söyleme değişkenini ölçmek için -iki alt boyutu olan (duygusal yalan, sosyal yalan)-Yalan Söyleme Eğilimleri Ölçeği (YSEÖ) ve empati değişkenini ölçmek için KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ) uygulanmıştır. Anket bataryasında sınıf ve cinsiyetin sorulduğu bir sayfa da bulunmaktadır.

Bulgulara göre, empati ve sosyal yalan söyleme arasında negatif yönlü korelasyon bulunmuştur. Duygusal yalan söyleme de empati seviyesiyle negatif korelasyon içindedir.

Kız öğrencilerin empati eğilimi puanları erkeklere oranla daha yüksek çıkmıştır, yalan söyleme eğiliminde ise anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Sınıflar incelendiğinde 6. sınıfların empati puanı 8. sınıflara göre daha yüksektir, yalan söyleme eğiliminde sınıflar arası anlamlı fark bulunmamıştır.

Yalan ve empati arasındaki ilişkiyi temel alan araştırmaların sınırlı sayıda olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple bu araştırma yalan ve empatinin ilişkisel analizine odaklanarak literatüre yeni bir katman kazandırmıştır.

Erken Çocukluk Döneminde Yürütücü İşlevlerin Gelişimi: Sosyodemografik Bir Bakış

Eda Önoğlu Yıldırım, Fatma Sude Çelebi, Erin Ecem Eroğlu, Hazal Memiş, Jedediah Wilfred Papas Allen — *Bilkent Üniversitesi*

Bu çalışma, erken çocukluk döneminde yürütücü işlevlerin gelişimini sosyodemografik değişkenler (ebeveyn eğitim düzeyi, hane gelir düzeyi, hane gelirinin öznel değerlendirmesi ve okul türü) bağlamında incelemeyi amaçlamıştır. Yürütücü işlevler; bilişsel esneklik, ketleme ve çalışma belleği gibi yaşam boyu akademik ve bireysel başarıyı şekillendiren temel bilişsel bileşenlerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini Ankara'daki devlet ve özel anaokullarına devam eden 36–70 ay aralığındaki 215 çocuk (%47. 4 erkek, %52. 6 kız; Ort ay = 53. 16) ve anneleri (Ort yaş = 35. 62) oluşturmuştur. Anne ve babanın eğitim düzeyi ile hane halkının geliri kullanılarak sosyoekonomik düzey puanı hesaplanmıştır. Ek olarak, hane gelirinin subjektif değerlendirilmesi ve okul türü (devlet/özel) sosyodemografik değişkenler olarak ele alınmıştır. Çocukların yürütücü işlev becerileri Boyutsal Değişim Kart Sıralama Görevi (bilişsel esneklik), Gece-Gündüz Görevi (ketleme becerisi) ve Balon Görevi (çalışma belleği) ile değerlendirilmiştir. Hiyerarşik regresyon analizleri, yaş ve cinsiyet kontrol edildikten sonra aile sosyoekonomik düzeyinin bilişsel esnekliği ve ketlemeyi anlamlı düzeyde yordadığını ($p < 0. 05$), genel yürütücü işlev puanı üzerinde de belirleyici olduğunu ($\beta = 0. 19$, $p < 0. 01$) göstermiştir. Buna karşın, çalışma belleği sosyodemografik değişkenlerden anlamlı düzeyde etkilenmemiştir. Ayrıca, okul türü ve öznel gelir düzeyi yürütücü işlev bileşenlerini bağımsız olarak yordamamıştır. Bulgular, okul öncesi dönemde bilişsel esnekliğin ve ketlemenin, sosyoekonomik çevre koşullarına çalışma belleğine kıyasla daha duyarlı olduğunu ortaya koymuştur. Çalışma, düşük sosyoekonomik düzey arka planına sahip çocukların erken dönemde bilişsel destek programlarıyla güçlendirilmesinin önemine dikkat çekmektedir. Bununla birlikte araştırma, sosyoekonomik yapıyı tek bir göstergeye indirgemek yerine çok boyutlu olarak ele almanın erken çocukluktaki bilişsel farklılıkları açıklamada önemli bir gereklilik olduğunu göstermektedir. Anahtar Kelimeler: sosyodemografik değişkenler, sosyoekonomik düzey, yürütücü işlevler Etik beyan Çalışma, Bilkent Üniversitesi İnsan Katılımcılı Araştırmalar Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Ebeveyn Katılımında Anne-Baba Farklılıkları: Okul Öncesi Dönemde Ebeveyn Katılımının Sosyodemografik Belirleyicileri

Güleycan Akgöz — *Karadeniz Teknik Üniversitesi*

Ebeveyn katılımı, çocuğun gelişimini destekleyen davranışsal, duygusal ve bilişsel etkileşimleri kapsayan çok boyutlu bir yapıdır. Ebeveynlerin çocuklarının yaşamına ne ölçüde ve hangi biçimlerde katıldıkları ise içinde bulundukları sosyodemografik koşullarla ilişkili olabilir. Bu araştırmanın amacı, okul öncesi dönemde anne ve baba katılımını çocuk cinsiyeti, ebeveyn yaşı, çalışma saatleri, çocuk sayısı ve eğitim düzeyi açısından incelemek ve anne-babalarda ortaya çıkan örüntüleri karşılaştırmaktır. Araştırmanın çalışma grubunu okul öncesi dönemde çocuğu bulunan 216 anne-baba çifti oluşturmaktadır. Ebeveyn katılımının değerlendirilmesinde Ebeveyn Katılımı Ölçeği kullanılmış ve anne ve babalardan ayrı ayrı bildirim alınmıştır. Ölçek kapsamında ebeveynlerin davranışsal ve duygusal katılımları ile katılımın bakım verme, bilişsel meşguliyet, duygusal destek, uyarı ve kural koyma gibi farklı görünümleri değerlendirilmiştir. Çocuk cinsiyeti ve çocuk sayısına ilişkin farklılıklar bağımsız örneklemler t testi, eğitim düzeyine ilişkin farklılıklar tek yönlü varyans analizi, ebeveyn yaşı ve çalışma saatleriyle ilişkiler ise Pearson korelasyon analiziyle incelenmiştir. Bulgular, ebeveyn katılımının sosyodemografik özelliklere göre anne ve babalarda farklı örüntüler sergilediğini göstermiştir. Anneler kız çocuklarına uyarı ve kural koymaktan daha fazla hoşlanırken, babaların davranışsal katılımı çocuk cinsiyetine göre farklılaşmıştır. Çalışma saatlerinin artması annelerin duygusal destek düzeyleriyle, babaların ise duygusal katılım ve bakım vermekten hoşlanma düzeyleriyle negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Baba yaşı davranışsal katılım ve bakım vermekten hoşlanmayla pozitif ilişkiliyken anne yaşı katılımla ilişkili bulunmamıştır. Tek çocuklu annelerin bilişsel meşguliyetleri daha yüksekken, birden fazla çocuğu olan babaların bilişsel meşguliyetleri daha yüksektir. Eğitim düzeyi arttıkça annelerin bakım verme ve bilişsel meşguliyet, babaların ise toplam davranışsal katılım düzeylerinin genel olarak arttığı görülmüştür. Bulgular, ebeveyn katılımının sosyodemografik bağlamla ilişkisinin anne ve babalar için aynı olmadığını göstermektedir. Özellikle çalışma koşulları, çocuk sayısı ve çocuk cinsiyetine ilişkin farklı örüntüler, ebeveyn katılımının aile içindeki bakım sorumluluklarının paylaşımı ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında değerlendirilmesinin önemine işaret etmektedir. Ebeveyn katılımını destekleyen uygulamalarda anne ve babaların farklılaşan koşullarının dikkate alınması önerilmektedir.

Sürenin Ötesinde: Erken Çocuklukta Dijital Yatıştırmanın Düzenleyici İşlevi ve İlişkisel Maliyeti

Sezin Andiç, Fırat Başbuğ — *Çukurova Üniversitesi*

Erken çocuklukta ekran araştırmaları uzun yıllar kullanım süresine odaklanmış olsa da güncel bulgular; gelişimsel sonuçları anlamak için ekranın hangi amaçla, hangi bağlamda ve kiminle kullanıldığının da dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Bu ayrım özellikle öfke nöbetleri, geçişler ve bekleme gibi stresli anlarda belirginleşir; bakım verenler bu anlarda ekranı çocuğun sıkıntısını hızla azaltan, erişilebilir bir yatıştırma aracı olarak kullanabilmektedir. Bu bildiri, dijital yatıştırmayı süre açısından değil, erken düzenleme gelişimi içindeki işlevi açısından ele alan kuramsal bir çerçeve önermektedir.

Çerçeve üç alanyazını bir araya getirmektedir: ekran kullanımında amaç ve ilişkisel bağlamın önemini gösteren güncel çalışmalar; erken öz-düzenlemeyi ortak düzenleme deneyimlerinin içselleştirilmesine bağlayan yaklaşımlar ile Tronick'in Karşılıklı Düzenleme Modeli; ve nesnelerin belirli eylemleri nasıl kolaylaştırdığını açıklayan sağlarlık (affordance) ile dağıtık biliş yaklaşımları.

Çalışmanın temel önermesi, davranışsal olarak benzer görünen sakinleşmelerin gelişimsel süreç açısından eşdeğer olmadığıdır. Çocuğun görünür sıkıntısı, dikkatin başka bir uyarana yönelmesiyle de bakım verenle yürütülen ortak düzenleme yoluyla da azalabilir; ancak yalnızca ikinci durumda süreç ortak dikkat, karşılıklılık, sıra alma ve onarım için doğrudan fırsatlar içerir. Ekranın ikili etkileşimin yerine geçtiği tekrarlayan yatıştırma örüntülerinin bu fırsatların sıklığını azaltabileceğini öne sürüyoruz. Buradaki sorun ekranın kendisi değil, düzenleyici işlevin ilişkisel alışverişten ayrışmasıdır.

Bakım verenin ekrana yönelmesini bilgi eksikliği olarak değil, bilişsel ve duygusal yük altında düşük çabalı bir düzenleme aracına yönelme olarak ele alıyoruz. Buradan hareketle işlevsel ikame ilkesini öneriyoruz: Ekranın yerine sunulan alternatif yalnızca gelişimsel olarak uygun değil, ekranın kullanıldığı gündelik kısıtlar altında uygulanabilir olmalıdır. Bu bağlamda nesne aracılı ortak düzenleme yaklaşımları; sıra alma ve karşılıklılık gibi düzenleyici adımları nesnelerin tasarımına yerleştirerek bu ilkeyi somutlaştırabilir.

Çerçeve, ekran kullanımının işlev ve bağlamla birlikte ölçülmesini ve sıkıntı anlarında yatıştırma yolunun mikro-etkileşimsel düzeyde gözlenmesini önermektedir. Sınanabilir temel öngörü, ekran temelli yatıştırmanın daha az, nesne aracılı sıra alma rutinlerinin ise daha fazla diyadik düzenleme davranışıyla ilişkili olacağıdır. Uygulama açısından bu yaklaşım, aile rehberliğinin ekranı kısıtlamaktan ekranın gündelik işlevini karşılamaya doğru genişletilmesini önermektedir.

Anahtar Kelimeler: dijital yatıştırma, ortak düzenleme, öz-düzenleme, erken çocukluk, nesne aracılı etkileşim

Yapay Zekâ Çağında Epistemik Kalibrasyon: Çocukların İnsan ve Yapay Bilgi Kaynaklarına Yönelik Seçici Güveninin Gelişimsel Dönüşümü

Liya Nur Cingöz — *Artı Bahçe Eğitim Kurumları*

Üretken yapay zekânın çocukların günlük bilgi edinme süreçlerine dahil olması, gelişim psikolojisindeki seçici güven ve epistemik değerlendirme modelleri açısından yeni bir sorun alanı ortaya çıkarmaktadır (Heersmink ve ark. , 2024). Çocuklar, bilgi kaynakları arasında seçim yaparken geçmiş doğruluk, uzmanlık ve sosyal güvenilirlik gibi işaretleri kullanmakta ve bu işaretlere verdikleri önem yaşla birlikte değişim göstermektedir (Tong ve ark. , 2020). Ancak, üretken yapay zekâ sistemleri, insan benzeri dil üreterek güvenilirlik sinyalleriyle her zaman uyumlu olmayan yeni bir bilgi kaynağı sunmaktadır (2020; Breazeal ve ark. , 2020). Bu çalışmanın amacı, çocukların insanlara ve yapay zekâ kaynaklarına yönelik güvenini epistemik kalibrasyon çerçevesinde ele alarak güncel gelişimsel bulguları kuramsal olarak bütünleştirmektir. Güncel bulgular, çocukların teknolojik ve insan kaynaklarına olan güveninin yaş, konu, kaynak türü ve deneysel bağlama göre farklılık gösterdiğini ve bu örüntünün epistemik kalibrasyon aracılığıyla açıklanabileceğini ortaya koymaktadır (Cao ve ark. , 2026). Bu bağlamda epistemik kalibrasyon, çocuğun bir bilgi kaynağına duyduğu güveni, kaynağın o bağlamdaki epistemik güvenilirliğine göre ayarlaması olarak tanımlanmaktadır. Çalışmanın temel varsayımı, yapay zekânın dil akıcılığı, kesin yanıtlar verme yeteneği, açıklayıcı üslup ve sosyal etkileşim taklit eden özelliklerinin, çocuklar için güven sinyalleri olarak algılanabileceğidir; ancak bu sinyallerin her zaman bilgi güvenilirliği ile örtüşmeyebileceği vurgulanmaktadır (Ronfard & Lane, 2018). Bu doğrultuda çalışmanın özgün önerisi, çocukların yapay zekâya güvenip güvenmemesinden ziyade, sosyal ve dilsel güven sinyalleri ile epistemik güvenilirliğin ayrıştığı durumlarda hangi işaretlere dayanarak güvenlerini ayarladıklarını incelemektir. Önerilen çerçeve, yaş, geçmiş doğruluk, konu, algılanan faillik ve iletişim özelliklerinin etkileşimini araştıran deneysel çalışmalar için test edilebilir hipotezler sunmaktadır. Sonuç olarak, yapay zekâ okuryazarlığının yalnızca teknoloji kullanımını değil, güvenin kanıt niteliği ve kaynak güvenilirliğiyle düzenlenmesini içeren gelişimsel bir epistemik yeterlik olarak ele alınması önerilmektedir.

Beliren Yetişkinlikte Dijital Benlik: Sosyal Görünüş Kaygısı, Sosyal Medya Kullanımı ve Koşulsuz Kendini Kabul Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Nehir Ersoy, Berfin Özdemir, Kağan Yücel, Elif Üzümcü — *Başkent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara*

Amaç: Beliren yetişkinler arasında Instagram ve TikTok gibi görselliğin öne çıktığı sosyal medya platformları popülerliklerini artırarak giderek daha fazla kullanılmaktadır. Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinde sosyal medya platformlarında (Instagram ve TikTok) geçirilen süre, paylaşım sıklığı, platform çeşitliliği, takipçi sayıları ve Filtre/Photoshop kullanımı gibi kullanım özelliklerinin ve koşulsuz kendini kabul düzeyinin sosyal görünüş kaygısı ile ilişkisini değerlendirmek hedeflenmiştir.

Materyal ve Yöntem: Çalışmaya 18 ve 25 yaş aralığındaki Instagram ve TikTok uygulamalarından en az birini kullanan 462 üniversite öğrencisi dahil edilmiştir. Katılımcılara onam formu sunulmuş, katılımcılar demografik bilgi formu ve Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği ile Koşulsuz Kendini Kabul Ölçeğinden oluşan ölçek setini seçkisiz bir sırada doldurmuştur. Değişkenler arasındaki ilişkileri değerlendirmek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi ve sosyal görünüş kaygısını yordayan değişkenleri incelemek amacıyla Hiyerarşik Regresyon Analizleri yapılmıştır.

Bulgular: Bulgular koşulsuz kendini kabul ve sosyal görünüş kaygısı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğuna; sosyal görünüş kaygısının TikTok'ta takip edilen kişi sayısı, Instagram filtre/Photoshop kullanım sıklığı, vücut kitle indeksi ile pozitif yönde ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Hiyerarşik regresyon analizinde ilk aşamada analize dahil edilen Instagram'da filtre/photoshop kullanımının sosyal görünüş kaygısını pozitif yönde yordadığını, ikinci aşamada modele eklenen koşulsuz kendini kabul değişkeninin de varyansın %36. 4'ünü açıklayarak sosyal görünüş kaygısını negatif yönde yordadığı bulunmuştur. İkinci hiyerarşik regresyon analizinde ise ilk aşamada analize dahil edilen TikTok kullanım özelliklerinden TikTok'ta takip edilen kişi sayısının sosyal görünüş kaygısını pozitif yönde yordadığı, ikinci aşamada modele eklenen koşulsuz kendini kabulün de sosyal görünüş kaygısını negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Koşulsuz kendini kabul değişkeni modele eklendikten sonra TikTok'ta takip edilen kişi sayısının anlamlılığını kaybettiği görülmüştür.

Sonuç: Koşulsuz kendini kabulün sosyal görünüş kaygısı ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu ve sosyal medya kullanım özelliklerinin bu ilişkide rol oynayabileceği görülmektedir. Bulgular kimlik ve benlik algısının yeniden yapılandırıldığı beliren yetişkinlik döneminde sosyal medya kullanımının görünüşe ilişkin öz-değerlendirmeler ve kendini kabul süreçleriyle ilişkili olabileceğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: sosyal görünüş kaygısı, koşulsuz kendini kabul, sosyal medya

Etik beyan: Bu çalışma için Başkent Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan (570602/31. 03. 2026) etik izin alınmıştır.

Üniversite Öğrencilerinde Öz-Düzenleme Becerileri ile Dijital Bağımlılık Arasındaki İlişkide Bilişsel Aşırı Yüklenmenin Moderatör Rolü

Hamit Mert Yurttaş, Esra Yıldız, Esra Muslu, Gülçin Karadeniz — *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*

Üniversite Öğrencilerinde Öz-Düzenleme Becerileri ile Dijital Bağımlılık Arasındaki İlişkide Bilişsel Aşırı Yüklenmenin Moderatör Rolü

Anahtar kelimeler: öz-düzenleme, dijital bağımlılık, bilişsel aşırı yüklenme, düzenleyici değişken, üniversite öğrencileri

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinde öz-düzenleme (dikkat kontrolü) becerileri ile dijital bağımlılık arasındaki ilişkide bilişsel aşırı yüklenmenin moderatör rolünü incelemeyi ve deneysel bilişsel yük artışının gruplarda farklılaşıp farklılaşmadığını test etmeyi amaçlamaktadır. Rastgele atamaya dayalı ön-son test kontrol gruplu yarı deneysel desene 85 üniversite öğrencisi (kontrol n=42, deney n=43) katılmıştır. Deney grubuna telefon bildirimleri, rekabet ortamı ve çevresel dikkat dağıtıcı uyaranlar içeren manipülasyonlar uygulanırken, kontrol grubu okuma materyallerini manipülasyonsuz almıştır. Veriler Dijital Bağımlılık Ölçeği, Farklı Bilişsel Yük Türleri Ölçeği (ön-son test) ve Öz-Düzenlemenin Dikkat Kontrolü Ölçeği ile toplanmıştır. İlişkiler Pearson korelasyonu ve moderatör analiziyle, ön-son test farkları ilişkili örneklemler t testiyle incelenmiştir. Dikkat kontrolü ile dijital bağımlılık arasında negatif ilişki bulunurken (r=-, 27, p<, 05), dikkat kontrolü içsel bilişsel yükle negatif (r=-, 24, p<, 001), etkili bilişsel yükle pozitif (r=, 29, p<, 01) yönde ilişkilidir. Dijital bağımlılık içsel bilişsel yükle negatif ilişkiliyken (r=-, 27, p=, 01), dışsal ve etkili bilişsel yükle anlamlı ilişki göstermemiştir. Öz-düzenleme ile dijital bağımlılık arasındaki ilişkide içsel bilişsel aşırı yüklenmenin düzenleyici etkisi saptanmamıştır. Her iki grupta da etkili bilişsel yükte ön-son test arasında anlamlı artış gözlenirken (p<, 001), dışsal bilişsel yükteki değişim kontrol (p=, 82) ve deney (p=, 08) gruplarında anlamlı değildir. Bulgular, öz-düzenlemenin dijital bağımlılık üzerinde bilişsel yük düzeyinden bağımsız, kararlı yordayıcı olduğunu düşündürmektedir. Dışsal yükte anlamlı fark oluşmaması, örneklemin yoğun ve homojen dijital kullanım alışkanlıkları ile manipülasyon süresinin kısalığıyla ilişkili olabilir. Bulgular, dijital bağımlılığın bilişsel yükten çok alışkanlık ve öz-kontrol mekanizmalarıyla açıklanabileceğine işaret etmekte; gelecek çalışmalarda stres, kaygı ve dürtüselliğin moderatör olarak sınanmasını önermektedir.

Etik beyan: Araştırma İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu izni (Karar No: 2026/01-4) ile yürütülmüş, katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumu İle Flört Şiddeti Algısı Arasındaki İlişkide Algılanan Helikopter Ebeveynliğin Moderatör Etkisinin İncelenmesi

Duygu Akyüz, Ayşe Naz Kolay, Ecrin Nur Tüylüoğlu, Zehra Tümay Çalışkan — *İstanbul Medeniyet Üniversitesi*

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet rolleri tutumu ile flört şiddeti algısı arasındaki ilişkiyi incelemek ve algılanan helikopter ebeveynliğin bu ilişkideki moderatör rolünü belirlemektir. Alanyazında toplumsal cinsiyet rolleri, flört şiddeti ve helikopter ebeveynlik ayrı ayrı ele alınmış olmakla birlikte, bu üç değişkenin birlikte incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda araştırmada, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların flört şiddetinin cinsel, fiziksel ve psikolojik boyutlarına yönelik algılarla ilişkisi ve bu ilişkide anneden ve babadan algılanan helikopter ebeveynliğin moderatör etkisi incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 18-25 yaş aralığında 252 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların 176'sı (%69, 8) kadın, 76'sı (%30, 2) erkektir. Veriler Demografik Bilgi Formu, Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği, Flört Şiddetine Yönelik Algı Ölçeği ve Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Değişkenler arası ilişkileri incelemek amacıyla korelasyon analizleri yapılmış, toplumsal cinsiyet rolleri tutumu ile algılanan flört şiddeti arasındaki ilişkide algılanan helikopter ebeveynlik tutumunun moderatör etkisini araştırmak amacıyla Process Macro (Model 1) moderatör regresyon analizi kullanılmıştır. Bulgular, toplumsal cinsiyet rolleri tutumu ile cinsel (r=-. 50), fiziksel (r=-. 54) ve psikolojik (r=-. 59) flört şiddeti algısı arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Ayrıca hem anneden hem de babadan algılanan helikopter ebeveynliğin, toplumsal cinsiyet rolleri tutumu ile flört şiddeti algısı arasındaki ilişkide anlamlı moderatör etkilere sahip olduğu bulunmuştur. Helikopter ebeveynlik algısı arttıkça, eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumlarının flört şiddetini kabul etmeyi azaltıcı etkisinin güçlendiği görülmüştür. Sonuç olarak bulgular, toplumsal cinsiyet rolleri ve ebeveynlik tutumlarının flört şiddetinin algılanması ve normalleştirilmesi süreçlerinde birlikte değerlendirilmesinin önemine işaret etmektedir. Araştırmanın, flört şiddetinin önlenmesine yönelik ebeveynlik ve toplumsal cinsiyet odaklı müdahale çalışmalarına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Ergen Romantik İlişkilerinin Mikrosistemik Kaynakları: Biyoekolojik Bir Perspektif

İpek Salman, Aylin Koçak — *İzmir Ekonomi Üniversitesi*

Ergen romantik ilişkileri, sosyal, duygusal ve psikolojik gelişim açısından önemli bir bağlam oluşturmakla birlikte, ergenlerin daha geniş kişilerarası çevrelerinden bağımsız olarak gelişmez. Araştırmalar, ebeveynler, kardeşler, akranlar ve öğretmenler gibi mikrosistem düzeyindeki temel kişilerle kurulan ilişkilerin, ergenlik dönemindeki romantik ilişkilerin gelişimi ve niteliği ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu göstermektedir; ancak bu ilişkiler arasındaki bağlantıların niteliği ve gücü, kişilerarası ilişki alanlarına ve romantik ilişkilere yönelik sonuçlara göre farklılık göstermektedir. Bronfenbrenner'ın biyoekolojik perspektifinden yararlanan bu derleme, söz konusu ilişkileri, ergenlerin romantik gelişimini çevreleyen ve birbiriyle bağlantılı yakın ilişkisel bağlamların bileşenleri olarak ele alarak mevcut alanyazını bir araya getirmektedir. Ergenler, bu ilişkiler içerisindeki günlük etkileşimleri aracılığıyla kişilerarası beklentileri, becerileri ve etkileşim örüntülerini öğrenme ve uygulama fırsatı bulmakta; bu deneyimler daha sonra romantik ilişkilerine taşınabilmektedir. Bu doğrultuda, farklı mikrosistemik bağlamlardaki deneyimler, ergenlere romantik ilişkileri başlatma, deneyimleme ve sürdürme biçimleriyle ilişkili olabilecek ilişkisel modeller ve davranış repertuarları sağlayabilir. Bu nedenle bu çalışma, ergenlerin ebeveynleri, kardeşleri, akranları ve öğretmenleriyle olan ilişkilerinin niteliğinin ve özelliklerinin; yakınlık, destek, ilişki doyumu, çatışma, kıskançlık ve saldırganlık da dahil olmak üzere romantik ilişkilerin oluşumu ve işleyişiyle nasıl ilişkili olabileceğini incelemektedir. Bu ilişkisel alanları birbirinden bağımsız olarak ele almak yerine bu çalışma, bunları biyoekolojik bir çerçeve içerisinde bütünleştirerek ergenlerin yakın kişilerarası çevrelerinin romantik ilişkilerdeki deneyimleriyle nasıl ilişkili olduğunu ele almaktadır. Bu perspektif, romantik ilişkilerin daha geniş bir ilişkisel ekoloji içerisinde ortaya çıktığını vurgulamakta; ergenlerin farklı yakın bağlamlardaki deneyimlerinin, ilişkilere yönelik davranışları öğrenme ve uygulama açısından birbirini tamamlayan ve zaman zaman birbiriyle örtüşmeyen fırsatlar sunabileceğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Romantik ilişkiler, Mikrosistem, Biyoekolojik kuram, Kişilerarası ilişkiler

Zihindeki Öteki: İç Konuşmaya Vygotskyen ve Evrimsel Bir Yaklaşım

Selvinaz Çınar Parlak — *Bağımsız Araştırmacı*

İç konuşma, kişinin işitilebilir bir artikülasyon olmaksızın dili zihinsel süreçlerinde deneyimlemesi olarak tanımlanmakta; öz-düzenleme, planlama, problem çözme ve sosyal biliş gibi temel işlevlerle ilişkilendirilmektedir. Buna karşın, iletişim aracı olan dilin bireyin kendisiyle ve zihninde temsil ettiği ötekilerle kurduğu diyalojik bir yapıya nasıl dönüştüğü temel bir gelişimsel sorudur. Bu teorik bildiride iç konuşmanın gelişimsel kökenleri, Vygotskyen sosyokültürel yaklaşım ile evrimsel psikolojinin işlevsel açıklamaları iki farklı açıklama düzeyinde birlikte ele alınmaktadır. Vygotskyen yaklaşıma göre çocuklukta kişilerarası iletişimin aracı olan sosyal konuşma, özel konuşma üzerinden giderek içselleşmekte ve düşünce ile davranışın düzenlenmesinde kullanılan iç konuşmaya dönüşmektedir. Çağdaş yaklaşımlar ise iç konuşmanın yalnızca monolojik olmadığını; diyalojik biçimler gösterebildiğini, başkalarının ses ve perspektiflerinin zihinsel temsillerini içerebildiğini ortaya koymaktadır. Bu bildiride söz konusu gelişimsel dönüşüm evrimsel bir problem olarak değerlendirilmekte ve iki olası açıklama karşılaştırılmaktadır: İç konuşmanın sağladığı bilişsel-sosyal avantajlar nedeniyle doğrudan seçilim sürecinde biçimlenmiş olabileceği görüşü ile sosyal iletişime hizmet eden dilsel ve sosyal-bilişsel kapasitelerin gelişimsel süreçte içselleştirilerek ikincil işlevler kazanmış olabileceği görüşü. Bu çerçevede iç konuşmanın, yalnızca davranışları düzenleyen sessiz bir dil değil, fiziksel olarak bulunmayan ötekinin olası bakış açısını, sesini ve tepkilerini zihinsel olarak temsil etmeye olanak sağlayan diyalojik bir bilişsel araç olabileceği ileri sürülmektedir. Önerilen kavramsallaştırmanın; dil gelişimi, öz-düzenleme, perspektif alma ve Zihin Kuramı arasındaki kesişimde yürütülecek gelişimsel araştırmalar için bütünleştirici bir teorik çerçeve sunacağı öngörülmektedir.

Nöroçeşitliliğe İlişkin Mitler ve Otizmde Zihin Kuramı Varsayımına Eleştirel Bir Bakış

Elif Baştan — *Karadeniz Teknik Üniversitesi*

Nöroçeşitliliğe ilişkin mitler, nörodiverjan kişilerin deneyimlerinin nasıl yorumlandığını, kimlerin tanı alabildiğini ve desteğe erişebildiğini etkileyebilir. Bu sunum, uluslararası araştırmacı, uygulayıcı ve birincil deneyim sahibi topluluk üyesi ekibinin birlikte hazırladığı, ön-baskı olarak paylaşılan ve Neurodiversity dergisinde değerlendirme sürecinde bulunan bir çalışmaya dayanmaktadır. Çalışmada açık çağrıyla toplanan 56 mit arasından seçilen örnekler, bilimsel kanıtlar ve topluluk perspektifleri ışığında dört tema altında ele alınmıştır: (i) nedenlere ilişkin mitler, (ii) nörodiverjan deneyimlerin geçerliliğini sorgulayan mitler, (iii) yetilere ilişkin mitler ve (iv) kimlik ile çeşitliliği görünmez kılan mitler. Bu yaklaşım, sistematik bir derlemeden ziyade, bilimsel literatürü yaşantısal bilgiyle buluşturan, topluluk katılımıyla geliştirilmiş eleştirel bir değerlendirmedir.

Sunum, dinleyicilerin nöroçeşitliliğe ilişkin yaygın ifadeleri değerlendireceği kısa bir etkileşimli etkinlikle başlayacaktır. Ardından, ebeveynleri suçlayan açıklamalardan yetişkinlikte alınan tanıları geçersiz sayan görüşlere, “süper güç” anlatılarından otizmi belirli demografik gruplarla sınırlayan kalıpyargılara uzanan çeşitli mitler özetlenecektir. Bu örnekler üzerinden hem olumsuz hem de görünüşte olumlu genellemelerin bireysel farklılıkları ve destek gereksinimlerini nasıl gölgeleyebildiği tartışılacaktır.

Sunumun odağında, otistik bireylerin evrensel olarak Zihin Kuramı yetersizliği gösterdiği, dolayısıyla başkalarının zihinsel durumlarını anlayamadığı iddiası yer alacaktır. Bu iddia; Zihin Kuramı görevlerinin geçerliğine ilişkin sorunlar, klasik bulguların tekrarlanabilirliği ve düşük görev performansının ne otizme özgü ne de tüm otistik bireylerde ortak olması açısından değerlendirilecektir. Görev performansından gündelik sosyal anlayışa ve kişinin genel kapasitesine yapılan çıkarımların sınırları üzerinde durulacaktır. Ayrıca, “zihin körlüğü” anlatısının otistik bireylerin özerkliği, kendi yaşamlarına ilişkin karar verme hakkı ve söylediklerinin güvenilir kabul edilmesi üzerindeki olası etkileri ele alınacaktır.

Son olarak, yanlış bilgiyi düzeltmenin yanında, yanıltıcı iddialara karşı önceden farkındalık geliştirmenin ve nörodiverjan kişileri araştırmanın eşit ortakları olarak sürece katmanın önemi tartışılacaktır. Sunum, psikoloji araştırmalarında ve uygulamalarında yerleşik varsayımları kanıtların sınırları ve toplumsal sonuçlarıyla birlikte yeniden değerlendirmeye davet etmektedir.

Ahlaki Gelişim ve Psikopatoloji Literatürünün Bibliyometrik Analizi

Esra Kamacı, Fatma Nur Gün, Gülsüm Çakır, Burcu Uysal — *İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi*

Ahlaki gelişim; bireylerin doğru ve yanlış hakkındaki yargılarının, değerlerinin ve sosyal kararlarının oluşumunda temel bir rol oynarken, bu süreçlerin ruh sağlığı ve psikopatolojiyle ilişkisi son yıllarda giderek daha fazla araştırılmaktadır. Bununla birlikte, ahlaki gelişim ve psikopatoloji literatürünün genel yapısını, tarihsel gelişimini ve araştırma eğilimlerini bütüncül biçimde ortaya koyan çalışmalar sınırlıdır. Bu çalışma, söz konusu literatürün temel eğilimlerini ve araştırma boşluklarını bibliyometrik analiz yöntemiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, Mart 2026'da Scopus ve Web of Science veri tabanlarında "moral development", "moral reasoning", "moral judgment", "psychopathology" ve "mental disorder" gibi anahtar sözcüklerle tarama yapılmıştır. Yayın yılına ilişkin herhangi bir tarih kısıtlaması uygulanmamış, yalnızca İngilizce yayımlanmış makaleler çalışmaya dâhil edilmiştir. Yinelenen kayıtların çıkarılmasının ardından analizler toplam 3. 985 makale üzerinden yürütülmüştür. Bulgular, alandaki yayınların özellikle 2010 sonrasında belirgin biçimde arttığını göstermektedir. Bilimsel üretimin Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık başta olmak üzere belirli ülkelerde yoğunlaştığı; ülke üretimi, etkili yazarlar ve en çok atıf alan çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde literatürde Batı merkezli bir akademik yoğunlaşmanın bulunduğu görülmektedir. Bu dağılım, farklı kültürel bağlamların literatürde görece sınırlı temsil edildiğine işaret etmektedir. Anahtar sözcük ve kelime bulutu analizlerinde "morality", "mental health", "mental disorders" ve "moral injury" kavramlarının yanı sıra çocukluk ve ergenlik dönemlerine ilişkin kavramların da öne çıktığı görülmüştür. Bu bulgu, çalışmaların belirli gelişim dönemlerinde yoğunlaştığını ve diğer yaşam dönemlerinin görece daha sınırlı temsil edildiğini göstermektedir. Özellikle "moral injury" kavramının son yıllarda öne çıkması, bireyin ahlaki değerleriyle çatışan yaşantıların suçluluk, utanç ve psikolojik sıkıntı gibi süreçlerle bağlantılı olarak psikopatolojik belirtilerle ilişkilendirilmesine yönelik artan ilgiyi yansıtmaktadır. Sonuç olarak bulgular, ahlaki gelişim ve psikopatoloji ilişkisinin giderek genişleyen bir araştırma alanı olduğunu; ancak kültürel temsil ve yaşam boyu gelişim açısından belirgin boşluklar bulunduğunu göstermektedir. Gelecek çalışmaların Batı dışı bağlamları daha fazla kapsaması ve farklı yaşam dönemlerini karşılaştırmalı ve boylamsal tasarımlarla incelemesi önerilmektedir.

Spor Bir “Yabancı Ortam” Olabilir mi? Bağlanma Sisteminin Rekabetçi Spordaki Dinamik İşleyişi

Elif Balıkçı Atarbay — *İstanbul Galata Üniversitesi*

Sporda bağlanma araştırmaları, sporcuların ebeveynleri ve antrenörleriyle bağlanma örüntülerinin iyi oluş, temel psikolojik ihtiyaçların doyumu, ilişki kalitesi ve gelişimsel çıktılarla ilişkisini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bağlanma çoğunlukla görece durağan bireysel veya ilişkisel yönelimler üzerinden ele alınmakta; bağlanma sisteminin performans sırasında değişen tehdit ve ilişkisel erişilebilirlik koşullarında nasıl aktive olduğu ve sporcunun yeniden göreve yönelmesini nasıl desteklediği daha az açıklanmaktadır. Bu kuramsal çalışmanın amacı, Ainsworth’un Yabancı Ortam Prosedürü’nde görünür hale gelen bağlanma–keşif dinamiğinden hareketle rekabetçi spor ortamında bağlanma sisteminin süreç içindeki işleyişini tartışmaktır. Yabancı Ortam Prosedürü’nün spora doğrudan aktarılması yerine, güvenli üs varlığında keşif, tehdit ve erişilemezlik karşısında bağlanma sisteminin aktivasyonu, güvenli sığınağa yönelme, ilişkisel düzenlenme ve yeniden keşfe dönüş biçimindeki işlevsel dizinin sezgisel bir çerçeve olarak kullanılabileceği ileri sürülmektedir. Rekabetçi spor ortamları; hata, değerlendirilme, belirsizlik ve başarısızlık olasılığı gibi bağlanma sistemini aktive edebilecek koşulları tekrar tekrar üretirken sporcudan karar verme, risk alma ve performansa devam etmesini beklemektedir. Bu doğrultuda bağlanmanın sporda yalnızca genel bir ilişki özelliği olarak değil, tehdit–destek arayışı–ilişkisel yanıt–düzenlenme–yeniden performansa yönelme biçimindeki ilişkisel süreçler üzerinden de incelenebileceği önerilmektedir. Önerilen süreç yaklaşımının sporda bağlanmanın davranışsal gözlemine ve bağlama duyarlı araştırma tasarımlarına kuramsal bir zemin sağlayabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: bağlanma kuramı, Yabancı Ortam Prosedürü, keşif sistemi, spor ortamı, rekabetçi spor

Bağlanma Yönelimleri ve Takım İçi Ağ Konumları: Bir Üniversite Kadın Voleybol Takımında Sosyal Ağ Analizi

Elif Balıkçı Atarbay — *İstanbul Galata Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi Psikoloji Bölümü*

Amaç: Takım sporlarında sporcuların takım içindeki konumları, farklı ilişki türlerinde farklılaşabilir. Bu çalışmanın amacı, bir üniversite kadın voleybol takımında sporcuların bağlanma kaygısı ve kaçınması ile ilişkisel, işlevsel ve informal liderlik ağlarındaki konumları arasındaki ilişkileri incelemektir. Yöntem: Çalışma, daha geniş boylamsal bir araştırmanın keşfedici bir alt analizi olarak gerçekleştirilmiştir. Analizlere sezon sonu ölçümüne katılan 15 kadın sporcu dahil edilmiştir. Bağlanma kaygısı ve kaçınması sezon başlangıcında Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II Kısa Formu ile değerlendirilmiştir. Takım içi ilişkiler sezon sonunda sosyometrik yöntemle ölçülmüştür. Sosyometrik ağlar içeriklerine göre ilişkisel, işlevsel ve informal liderlik ağları olarak gruplandırılmıştır. Alan içindeki ağ örtüşmeleri QAP korelasyonlarıyla incelenmiştir. Her sporcu için üç ağ alanında indegree, karşılıklı bağ ve betweenness göstergeleri hesaplanmış; öz-seçimler analiz dışı bırakılmıştır. Bağlanma boyutları ile ağ konumları arasındaki ilişkiler Spearman sıra korelasyonlarıyla incelenmiş ve çoklu karşılaştırmalar için Benjamini–Hochberg yanlış keşif oranı düzeltmesi uygulanmıştır. Bulgular: Bağlanma kaçınması, işlevsel ağdaki indegree (ρ=. 559, p=. 030), karşılıklı bağ (ρ=. 548, p=. 035) ve betweenness (ρ=. 521, p=. 046) göstergeleriyle pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Böylece kaçınma ile işlevsel ağ konumu arasında üç farklı yapısal göstergede aynı yönde bir örüntü gözlenmiştir. Buna karşılık kaçınmanın informal liderlik ağındaki indegree (ρ=. 143, p=. 612), karşılıklı bağ (ρ=. 177, p=. 528) ve betweenness (ρ=. 201, p=. 474) göstergeleriyle ilişkileri anlamlı değildir. Bağlanma kaygısı için de ağ konumlarıyla tutarlı bir ilişki örüntüsü saptanmamıştır. Çoklu karşılaştırma düzeltmesi sonrasında nominal düzeyde anlamlı bulunan ilişkiler istatistiksel anlamlılığını korumamıştır. Sonuç: Bulgular, bağlanma kaçınmasının takım içindeki tüm sosyal konumlarla genel bir ilişki göstermekten ziyade, özellikle performansla ilişkili işlevsel ağ konumlarıyla bağlantılı olabileceğine işaret etmektedir. Daha yüksek kaçınmanın işlevsel ağlarda daha fazla seçilme, karşılıklı bağ ve aracılık konumuyla birlikte görülürken informal liderlikle benzer bir örüntü göstermemesi, saha içindeki işlevsel merkezilik ile informal liderliğin farklı ilişkisel süreçleri temsil edebileceğini düşündürmektedir. Küçük örneklem büyüklüğü ve çoklu karşılaştırma düzeltmesi dikkate alındığında bulgular keşfedici niteliktedir ve daha büyük takım örneklemlerinde sınanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: bağlanma, sosyal ağ analizi, sosyometri, takım sporları, voleybol, spor psikolojisi

Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Risk Alma ile Yaratıcı Davranış Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Pınar Karataş, Sude Nur Deniz, Mustafa Karabulut, Cansu M. Şentürk, Semanur Duman, Kerem Aydın — *İstanbul Gedik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi (Doktora Öğrencisi)*

Yaratıcılık kişinin bir durum veya sorun karşısında sunduğu çeşitli çözümler, fikirler ve ürünler olarak literatürde yerini almaktadır (Runco ve Jaeger, 2012). Yaratıcılık sadece sanatsal çabada aşkın bir halde kendini göstermez aynı zamanda günlük hayattaki işler de insan ilişkilerinde, bilimsel çabaların içinde de vardır. Psikoloji literatüründe yaratıcılığın operasyonel tanımı çoğunlukla Guilford'ın (1967) ıraksak düşünme kavramından yola çıkarak oluşturulmaktadır. Yaratıcılık, bilişsel, duyuşsal ve çevresel bileşenleri olan çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmaktadır. Diğer bilişsel, sosyal ve gelişimsel durumlar, beceriler yaratıcılık ile yakından ilişkilidir. Bireylerin kişilik özellikleri, özellikle risk alma eğilimi, yaratıcılık düzeyiyle ilişkilendirilmiştir (Bonetto vd. , 2020). Bu araştırma, üniversite öğrencilerinde sosyal risk alma düzeyi ile yaratıcılık arasındaki ilişki diğer değişkenler kontrol edilerek incelenmiştir. Sosyal risk alma; eleştirilme, dışlanma veya olumsuz değerlendirilme ihtimaline rağmen fikir ifade edebilme ve normların dışına çıkabilmeyle ilişkilendirilmektedir (Blais ve Betz, 2002). Yaratıcılık ise sorgulamayı, alternatif düşünmeyi ve birbirinden uzak öğeleri özgün biçimde birleştirmeyi içerdiğinden, iki yapı arasında pozitif yönlü bir ilişki beklenmiş ve sosyal risk alma arttıkça yaratıcılık puanlarının da artacağı hipotezi test edilmiştir. Veri toplama aracı olarak Alana Özgü Risk Alma Ölçeği (DOSPERT) (Dinç ve Yavaş Tez, 2019) ve Runco Yaratıcı Davranış Ölçeği (RIBS) (Şen ve Yörük, 2024) kullanılmıştır. Hiyerarşik çoklu regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre sosyal risk alma ile yaratıcılık arasında pozitif yönlü ve yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunurken (r =. 611, p <. 001), etik risk alma ile yaratıcılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (r =. 136, p =. 200). Cinsiyet, sınıf ve yaş kontrol edilerek yürütülen hiyerarşik çoklu regresyonda, etik ve sosyal risk almanın eklenmesi açıklanan varyansı anlamlı biçimde artırmıştır (R^2 =. 347, p <. 001). Modeldeki tek anlamlı yordayıcı sosyal risk alma olarak bulunmuştur (β =. 599, p <. 001). Sonuç olarak, sosyal risk alma eğilimi gündelik yaratıcı davranış sıklığıyla güçlü biçimde ilişkili bulunmuş, etik risk alma ile böyle bir ilişki saptanmamıştır.

Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerde Öznel İyi Oluşun Yordayıcısı Olarak Yaşamda Anlamın Varlığı

Yasemin Yeşilyaprak, Aleyna Aşur, Elvan Yazgan, Mervenur Akyol, Nurhayat Turan — *Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi*

Kurumsal bakım ortamı, günlük yaşamın belirli bir düzen içinde yapılandırılması, bireysel özerkliğin ve karar alma alanlarının görece sınırlanması ve sosyal ilişki ağlarının değişmesi gibi özellikleriyle, toplum içinde yaşayan yaşlı bireylerin yaşam koşullarından farklılaşmaktadır. Bu koşullarda, bireyin içsel psikolojik kaynaklarının iyi oluş üzerindeki rolü önem kazanmaktadır. Mevcut çalışmada, huzurevinde yaşayan yaşlı bireylerde yaşamda anlamın varlığının ve faillik hissinin öznel iyi oluş üzerindeki yordayıcı rolünün, algılanan özerklik desteği ve sosyal ağ genişliği kontrol edilerek incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, Zonguldak Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı huzurevlerinde yaşayan 65–96 yaş aralığında 69 yaşlı yetişkin oluşturmuştur (17 kadın, %24. 6; 52 erkek, %75. 4; Ort. Yaş = 77. 14, SS = 7. 45). Demografik Bilgi Formu, WHO-5 İyi Oluş İndeksi, Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin Yaşamda Anlamın Varlığı alt boyutu, Faillik Hissi Ölçeği, Sağlık Hizmetleri Ortamı Anketi ve Lubben Sosyal Ağ Ölçeği-6 aracılığıyla toplanan veriler jamovi (Sürüm 2. 6. 44) ile analiz edilmiştir. Spearman sıra korelasyon katsayısı sonuçlarına göre yaşlı bireylerde öznel iyi oluş, yalnızca yaşamda anlamın varlığı ile anlamlı ve pozitif yönde ilişkili bulunmuştur (ρ =. 41, p <. 001); sosyal ağ genişliği (ρ =. 23, p =. 062), algılanan özerklik desteği (ρ =. 20, p =. 094) ve faillik hissi (ρ =. 18, p =. 133) ile ilişkiler istatistiksel anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Ayrıca faillik hissi, algılanan özerklik desteğiyle anlamlı bir biçimde ilişkili bulunmuştur (ρ =. 30, p =. 013). Öznel iyi oluşun yordayıcılarını belirlemek amacıyla üç bloklu hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. İlk blokta kontrol değişkenleri olarak modele girilen algılanan özerklik desteği ve sosyal ağ genişliği öznel iyi oluşu anlamlı biçimde yordamamıştır (R^2 =. 044, F(2, 66) = 1. 50, p =. 231). İkinci blokta yaşamda anlamın varlığının eklenmesiyle açıklanan varyans anlamlı biçimde artmıştır (ΔR^2 =. 128, ΔF(1, 65) = 10. 00, p =. 002). Üçüncü blokta faillik hissinin eklenmesi açıklanan varyansa anlamlı katkı sağlamamıştır (ΔR^2 =. 014, ΔF(1, 64) = 1. 13, p =. 293). Nihai model, öznel iyi oluştaki varyansın %18. 5'ini açıklamıştır (R^2 =. 185, F(4, 64) = 3. 64, p =. 010). Yaşamda anlamın varlığı, öznel iyi oluşun tek anlamlı yordayıcısı olmuştur (β =. 38, p =. 002). Bulgular, huzurevinde yaşayan yaşlı bireylerde yaşamda anlamın varlığının öznel iyi oluşun önemli bir belirleyicisi olabileceğine işaret etmektedir.

*Bu çalışma için Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan etik onay alınmıştır (Onay No. 662883, 14 Ekim 2025; Veri Protokol No. 386). Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'ndan çalışmanın yürütülmesi için gerekli izinler alınmıştır (Onay No. E-84459573-605-19498531, 19 Ocak 2026).

Yaşlı Yetişkinliği Yeniden Düşünmek: Kayıplar, Kazanımlar ve Telafi Edici Mekanizmalar

Nurhan Can, Ezgi Acun — *İstanbul Üniversitesi*

Yaşam boyu gelişim psikolojisinin temel varsayımı, gelişimin yaşam boyu devam eden bir süreç olduğu ve hiçbir yaş döneminin diğerlerinden daha önemli ya da daha fazla incelenmeye değer olmadığıdır (Baltes, 1987; Moersdorf, Freund ve Daum, 2022). Ancak gelişim psikolojisi araştırmalarının yaş dönemlerine göre dağılımına bakıldığında, belirli yaş dönemlerine odaklanan çalışmaların daha yoğun olduğu ve yaşam boyu perspektifi benimseyen araştırmaların dahi çoğunlukla yetişkinlik dönemiyle sınırlı kaldığı görülmektedir (Greve, 2023). Günümüzde dünya genelinde yaşlı yetişkinlerin sayısının giderek artması, yaşlanma çalışmalarının önemini daha da artırmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (2025), 2030 yılına kadar 60 yaş ve üzerindeki bireylerin dünya nüfusunun yaklaşık altıda birini oluşturacağını öngörmektedir (Fan, 2026). Ayrıca 2050 yılına kadar 65 yaş ve üzerindeki bireylerin sayısının 15–24 yaş arasındaki ergen ve genç yetişkinlerin sayısını aşacağı tahmin edilmektedir (Grinin, Grinin ve Korotayev, 2023). Bu demografik dönüşüm, yaşlılığın tek tip bir dönem olarak ele alınmasının yetersiz kaldığını ve yaşlanma sürecindeki farklı gelişimsel özelliklerin dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, yaşlı yetişkinliği farklı gelişimsel özellikler üzerinden ele alan kavramsallaştırmalar geliştirilmiştir. Örneğin Laslett (1989), "Üçüncü Yaş" kavramıyla, yaşlı yetişkinlikte kendini gerçekleştirme, doyum ve yeni yaşantılar için ortaya çıkan fırsatlara dikkat çekmiştir. Bununla birlikte, ileri yetişkinlik literatürü çoğunlukla bilişsel ve fiziksel kayıplara odaklanırken, bu kayıpları dengeleyen veya telafi eden mekanizmalar daha sınırlı biçimde ele alınmıştır. Oysa ileri yetişkinliğin önemli kazanımlarından biri, yaşam boyunca biriken deneyim ve bilgi birikimidir. Nitekim Rakoczy, Wandt, Thomas, Nowak ve Kunzmann (2018), yaşlı yetişkinlerin bazı zihin kuramı becerilerinde genç yetişkinlerden daha düşük performans göstermelerine karşın, bilgelik alanında daha yüksek performans sergilediklerini göstermiştir. Bu doğrultuda, yaşlanmanın yalnızca kayıplar üzerinden değil, bireylerin sahip oldukları güçlü yönler ve bu kayıpları dengelemeye yardımcı olan telafi edici mekanizmalar üzerinden de değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, yaşlı yetişkinlerin yaşlanma sürecinde sahip oldukları güçlü yönlere ve telafi edici mekanizmalara ilişkin araştırma bulgularını sistematik biçimde tartışmaktır.